

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Suomen nykyinen lainsäädäntö sekä muu säädöskokonaisuus jolla eri kouluasteita säädellään, on hajanainen ja osittain myös pirstaleinen.

Tämä pirstaleisuus näkyy erityisesti ammatillisen koulutuksen kokonaisjärjestelmässä, jossa tavoitteena oli reformin myötä rakentaa järjestelmä, jossa toimijoita ohjataan tavoiteohjauksella, mutta jossa keinot määritetään alueellisesti. Käytännössä lainsäädännöstä sekä toiminnan ohjauksesta etenkin rahoituksen osalta tuli valitettavasti erittäin monimutkainen, ennakoimaton ja sirpaleinen.

Lainsäädännön uudistuksia tuleekin tarkastella kokonaisuutena ja samalla tehdä laadukasta vaikutusten arviointia. Tähän työhön on myös oltava riittävästi aikaa, eikä suuria uudistuksia tule toteuttaa liian tiukoissa aikatauluraameissa.

Yksilön kannalta koulutuspolku muodostaa kokonaisuuden, jonka sirpaleisuus voi estää aktiivisen osallistumisen koulutukseen.

Selonteossa tavoitteet on asetettu koulutustasoperusteisesti, mutta yksilöiden kehittymisen näkökulmasta osaamisperusteinen näkökulma olisi huomattavasti parempi. Vahva visio ammatillisen osaamisen ja ammatti-identiteetin vahvistamisesta puuttuu.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visio on hyvä ja kannatettava. Erityisesti suomalaisessa yhteiskunnassa korostetaan yhdenvertaisuutta ja tasapuolisia mahdollisuuksia koulutukseen, mutta tällä hetkellä tämä tavoite ei toteudu. Nykyisillä pitkälti talouden kautta määritetyillä ja koulutuksen keskittämiseen johtaneilla ratkaisuilla on ennemminkin tuettu eriarvoistumista ja väestön polarisoitumista, kun koulutuksen laatu ja saavutettavuus on jäänyt liian vähäiselle huomiolle. Koulutuksen kokonaisvaltainen laadukkuus ei riipu koulutuksen järjestäjien sijainnista, koosta tai omistusperusteista, vaan määrittyy yksilöllisesti rakennettujen, laadukkaasti läpivietyjen koulutuspolkujen kautta. Taustalla tulee olla riittävä rahoitus ja kannustava sekä selkeä rahoitusjärjestelmä, jonka kautta toimijat pystyvät tasa-

arvoisesti toteuttamaan sekä lakien edellyttämää, että yksilön ja työelämän tarpeet tyydyttävää koulutusta. Määrällisten tavoitteiden sijaan laadukas koulutuspolku läpi elämän on tärkein koulutuspoliittinen tavoite. Koulutus on nähtävä palveluna, jota yhteiskunta tarjoaa kaikille sitä haluaville hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Perusta oppimiselle ja siten koulutukselle luodaan kotona ja varhaiskasvatuksessa. Lasten yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppimiseen ja koulutukseen tulee tukea paitsi esitetyn varhaiskasvatuksen kokonaisuudistamisen kautta, myös yhdistämällä uudistukseen sosiaali- ja terveyspalvelujen, ml. perhesosiaalityön kokonaisuudistus, jolloin voidaan tukea koko perhettä koulutusmyönteisempään ja siten hyvinvointiaan parantavaan suuntaan. Lasten ja nuorten kasvatusvastuu on vanhemmilla ja yhteiskunnan tulee tukea vanhempia ja perheitä tämän kasvatustehtävän mahdollisimman hyvässä onnistumisessa. Perusopetuksessa on myös mahdollistettava lapsen ja nuoren osallisuus ja osallistuminen päätöksentekoon entistä paremmin, jotta kasvu aktiiviseksi kansalaiseksi olisi mahdollista. Lisäksi lapsen ja nuoren oikeus kiinnostustensa ja taipumustensa mukaiseen vapaa-ajan harrastustoimintaan on mahdollistettava osana perusopetusta, mm. harrastustoiminnan liittäminen osaksi koulupäivää pitkien välimatkojen seuduilla.

Oppivelvollisuuden laajentumisen myötä opinto-ohjauksen merkitys perusopetuksessa kasvaa. Toisen asteen koulutukseen hakeutuminen, oppilaan kannalta parhaan koulutusvaihtoehdon löytäminen ja siten onnistunut koulutuspolku vaativat opinto-ohjaukselta ajantasaisuutta, työelämälähtöisyyttä sekä entistä tiiviimpää yhteistyötä huoltajien kanssa. Etusijalla on kuitenkin nuoren oikeus saada tarpeellista ohjausta, neuvontaa ja tietoa koulutusvalintojensa tueksi. Opinto-ohjauksen saatavuus, ohjauksen objektiivisuus ja työelämä tietouden kasvattaminen vaativat myös ohjauksen jatkuvaa uudistamista.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen koulutuksessa ammatillinen koulutus on jatkuvan uudistusten ja muutosten kohteena. Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpano on käynnissä, ja eri oppilaitoksissa työ on eri kehitysvaiheissa. Samaan aikaan kuitenkin on jatkuvasti käynnissä rahoituksen uudistamisen ja viimeisimpänä oppivelvollisuuden laajentamisen työ, vaikka edellisen uudistuksen vaikutuksista ja todellisista vaikutuksista opiskelijoiden osaamiselle ja työuralle ei ole vielä tutkittua tietoa. Jatkuvat muutokset eivät kuitenkaan ulotu lukiokoulutukseen, korkeakoulutukseen tai yksilön itsensä kannalta olennaiseen opintososiaalisten etujen tai opiskeluhoillon järjestämiseen. Tämä poukkoilevuus ja epä johdonmukaisuus (mikromanageeraus) on valitettavasti heikentänyt ammatillisen koulutuksen houkuttelevuutta niin yksilöiden kuin työelämänkin näkökulmasta.

Ammatillisen koulutuksen osalta selonteossa painottuu voimakkaasti nuoret ja nuorten ikäluokat. Selonteossa on unohdettu lähes kokonaan ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden tosiasiallinen ikäjakauma, jossa yli 20-vuotiaita on valtaosa opiskelijoista (yli 65%). Selonteosta puuttuu kuvaus jo tänä päivänä olevasta reaalityöelämästä ja siitä, että ammatillisen koulutuksen ”keskimääräistä” opiskelijaa ei itse asiassa ole olemassa, vaan kyse on erittäin laajasta joukosta 16-67 vuotiaita henkilöitä, joiden elämäntilanteet, opiskelutaidot, tarpeet, työtilanne, terveystilanne ym. poikkeavat toisistaan. Ammatillisen koulutuksen peruslähtökohta on kuitenkin kouluttaa osaavia tekijöitä

työmarkkinoille sekä mahdollistaa jatkokouluttautuminen sekä korkea-asteella mutta myös ammatillisen koulutuksen sisällä.

Ammatillista koulutuksen koskevien haasteiden yhteydessä tulee todeta myös se, että monet koulutusmuotoon liittyvistä ongelmista ovat seurausta merkittävistä koulutukseen kohdennetuista taloudellisista leikkauksista. Opintojen etenemiseen ja valmistumiseen vaikuttaa myös opiskelijoiden opiskelukuntoisuus sekä aiempien opintojen onnistuminen/onnistumattomuus.

Suomalaisen työelämän hyvinvoinnin ja globaalin kilpailukyvyn osalta taas jatkuva oppiminen, yritysten teknologisen kehityksen tukeminen osaavien työntekijöiden saatavuuden varmistamisen kautta sekä elinikäisen oppimisen taitojen kehittämällä varhaiskasvatuksesta lähtien on huomattavan suuri merkitys. Siksi alueellinen ja seudullinen saatavuus ammatillisessa koulutuksessa on turvattava niin järjestäjäkentän kuin rahoituksenkin turvin. Yhtenäiset, läpinäkyvät seuranta- ja arviointimittarit ovat olennaisia koulutuksen laadun arvioinnissa, ei niinkään syntyneet kustannukset tai alueella olevat ikäluokat.

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen kumppanuus niin nuorten ikäluokkien koulutuksen saavutettavuuden turvaamisessa kuin työikäisten jatkuvan oppimisen tukemisessa on nostettava keskiöön koulutuspalvelujen saatavuuden arvioinnissa. Tässä kokonaisuudessa työelämä, yritysten tarjoamat mahdollisuudet oppimiseen ja koulutukseen sekä vapaan sivistystyön hyödyntäminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia. Digitaalisuus ja verkko-opetus vaativat valtakunnallisen strategian ja toimeenpano-ohjelman, jotta toisen asteen koulutusmahdollisuuksia on tarjolla yhdenvertaisesti iästä, sukupuolesta ja asuinpaikasta riippumatta.

Toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointi, ja siten työntekijöiden työhyvinvointi vaatii myös sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä entistä enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin erot ja tarjolla olevien palvelujen paikkakuntakohtainen vaihtelevuus näkyvät jo nyt ammatillisen koulutuksen opiskelijoissa, eikä enää toisella asteella voida puuttua yhtä vahvasti perheen sosioekonomisesta taustasta juontuneisiin haasteisiin. Palveluja kokonaisvaltaisesti kehittämällä sekä tiedonsiirtoa tehostamalla voidaan ennakoitavasti opiskelijan kohtaamia haasteita ja tarjota niihin tarvittavia tukitoimia jo ensimmäisten signaalien ilmetessä varaamalla tarvittava määrä opiskeluhuollon ja -ohjauksen resursseja niitä eniten tarvitseville.

Hakeutuminen ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen vaatii huomattavaa uudistamista molempien koulutusasteiden sisällöissä ja oppimistavoitteissa. Suomessa on käynnissä pilotteja, joissa polkua ammatillisesta koulutuksesta korkea-asteelle on kehitetty, mm. opintojen tunnustamista ja korkeakouluun pääsyn reittejä kehittämällä. Näitä kokeiluja on laajennettava ja jalkautettava valtakunnallisesti.

Ammatillisen koulutuksen osalta on mahdollistettava ja systemaattisesti tuettava koulutus-/työperusteista maahanmuuttoa sekä ammatillisen koulutuksen järjestämistä myös muilla kielillä kuin Suomella. Maahanmuuttajien kieli- ja kotoutumiskoulutus tulee integroida oleelliseksi osaksi ammatillista koulutusjärjestelmää.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakouluissa on vuoden 2020 aikana kehitetty huomattavan laajasti ja monipuolisesti verkko-opetusta. Korkeakouluissa on sekä teknologiaan että pedagogiikkaan liittyvää osaamista ja valtakunnallista tutkimusta, joita tulee hyödyntää tulevaisuudessa entistä laajemmin eri

kouluasteilla ja korkeakoulutuksen oman opetuksen kärkenä. Tämä tukee paitsi korkeakoulujen kilpailukykyä, myös valtakunnallisesti korkeakoulutuksen saatavuutta ja saavutettavuutta, vaikka itse opetustoiminta olisikin keskittynyt tietyille, suuremmille paikkakunnille.

Kansallisessa TKI-tiekartassa on nostettu esiin TKI-toiminnan intensiteetin nostamisessa tutkijakoulutus, mutta korkeakoulujen osalta on nostettava esiin koulutuksen laatu. Huippututkimus ja menestyminen kansainvälisessä kilpailussa eivät riitä korkeakoulujen tehtäväksi, jos koulutuksen laatu perustutkintotasolta lähtien ei ole riittävää houkutelakseen sekä opiskelijoita että rahoittajia. Korkeakoulujen laadunhallintaan on kehitettävä valtakunnallisia arviointivälineitä, jotta eriytyminen ja valikoituminen korkeakoulujen ja tieteenalojen välillä ei kasvaisi entisestään.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Tutkitun tiedon hyödyntäminen eri koulutusasteille niiden perustehtävän mukaisesti on kuvattava tavoitteellisemmin. Tämä vahvistaisi osaltaan myös eri koulutusasteiden yhteistyötä, jolloin uuden tutkimustiedon hyödyntäminen nopeutuisi. Tutkimustietoa tulisi myös käyttää kaiken poliittisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon pohjana pitkäjänteisesti ja perustellusti, jotta koulutuspolitiikasta saataisiin järkevää, ennustettavampaa ja sen eri osa-alueilla toimivia tahoja sitouttavaa.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön kautta hankittu osaaminen tulee sitoa entistä tiiviimmin osaksi yksilön koulutuspolkua, jossa avainasemassa on opintosuoritusten siirtyminen KOSKI-tietovarantoon. Lisäksi vapaan sivistystyön tarjoamien koulutusten laadunvarmistukseen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota, jotta vapaan sivistystyön arvostus osana yksilön koulutuspolkua tulisi kiinteämmin näkyväksi. Vapaan sivistystyön kumppanuus eri koulutusasteiden kanssa, mm. koulutuspalvelujen seudullisen järjestämisen kautta, luo hyvää pohjaa koulutuspoliittisille tavoitteille.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuvan, työuran aikaisen oppimisen osalta selonteossa on viitattu jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjauksiin. Linkitys koulutuspoliittisen selonteon, jatkuvan oppimisen suunnitelman ja TKI-tiekartan välillä ei ole näkyvä ja selkeä. Yhtenäisen koulutuspolun ja –tarjonnan kannalta tämä on kuitenkin avainasemassa, jotta eri näkökulmien huomioiminen varmistetaan. Alueellisten ja seudullisten erojen huomioiminen niin väestörakenteessa, elinkeinorakenteessa kuin koulutustarjonnassakin on huomioitava tavoitteiden ja linjausten toimeenpanossa, resursoinnissa ja arvioinnissa.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Suomalaisen opettajakoulutuksen vahvuus ja positiivinen vaikutus oppimistuloksiin on selvä. Opettajien osallistuminen täydennyskoulutukseen työuran aikana vaihtelee kuitenkin paljon. Opetus-, ohjaus- ja muun henkilöstön osaamisen kehittäminen muuttuvan yhteiskunnan, oppijoiden tarpeiden kuin teknologian kehittymisenkin vuoksi tulee nostaa entistä vahvemmin näkyviin niin henkilöstön rekrytoinneissa kuin palkitsemisessakin.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus tukee yksilön kehitystä ja antaa edellytyksiä ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Koulutus- ja tutkintojärjestelmien uudistamisen yhteydessä on tarkasteltava myös opintososiaalisia etuuksia kokonaisvaltaisesti. Pelkkä opintotuen uudistaminen ei riitä. Osaamisen kehittämisen taloudellisista tuista on tehtävä työttömyysturvaa kannattavampi vaihtoehto yksilön toimeentulon kannalta.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajataustaisten kotoutumisessa on huomioitava kaikki elämänalueet. Sosiaali- ja terveystalouden saattavuus, varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa tarjottava koko perheen tuki sekä tietoisuus suomalaisen yhteiskunnan työelämä- ja koulutusmahdollisuuksista korostuvat maahanmuuttajataustaisten koulutuspoluissa. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen on kytkettävä tiiviisti jatkuvan oppimisen ja työllistymisen näkökulmat, jotta siirtymät koulutukseen ja työelämään olisivat joustavia ja tavoitteellisia.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Koulutuspoliittisessa selonteossa on otettu suhteellisen kattavasti huomioon koko koulutuspolun eri vaiheet ja osatekijät, ja niille on asetettu tavoitteita. Määrällisten tavoitteiden sijaan painopiste tulisi olla laadussa, jotta valtakunnallisesti toisistaan poikkeavat alueet ja seudut voisivat tarjota tarpeisiinsa vastaavaa koulutusta kaikille asukkaalleen. Myös hallintoalat ylittävät yksilön oppimiskykyyn ja hyvinvointiin vaikuttavat tekijät tulee nostaa entistä selkeämmin näkyviin selonteossa. Samoin tutkimustiedon hyödyntäminen ja esitettyjen toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi tulee kuvata selonteossa, jotta sitä voidaan arvioida jo toteuttamisvaiheessa.

Ikärakenteita läpikäyvässä osiossa ei ole huomioitu sitä, että opiskelijoilla on edelleen vapaa hakeutumisoikeus ja opiskelijan syntymäpaikka ei määritä opintojen suorituspaikkaa. Jo tällä hetkellä merkittävä osa opiskelijoista opiskelee muualla kuin kotiseudullaan.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat tärkeitä osaamisen ja ammatti-identiteetin vahvistamisen välineitä. Nämä tutkinnot tarjoavat usein myös korkeakoulututkinnon suorittaneille mahdollisuuden osaamisensa kehittämiseen. Ammatillisen lisä- ja jatkokoulutuksen roolia ja tulee vahvistaa merkittävästi selonteossa.

Ihmisten hyvinvoinnin uhkatekijät ovat lisääntyneet. Koulutuspoliittiset uudistukset pyrkivät osaltaan turvaamaan ja lisäämään hyvinvointia, joten nämä varsinaiset toteutettavat toimenpiteet on syytä suunnitella huolellisesti ja yhteistyössä mm. perhe- ja sosiaalitoimijoiden kanssa.

Tavoite rahoituksen ennakoitavuudesta ja pitkänjäteisyydestä edellytyksinä koulutukselle ja tutkimukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi on kannatettava. Lisäksi rahoituksen painopiste tulee saada perusrahoitukseen avustusten sijaan.

Ylä-Savon koulutuskuntayhtymä tukee omalla lausunnollaan AMKE ry:n lausuntoa, jossa on otettu kantaa mm. opintopolkuihin ja rahoitusjärjestelmän kehittämistarpeisiin.

Puumalainen Kari

Ylä-Savon koulutuskuntayhtymä - Kuntayhtymän johtaja Kari Puumalainen